

ZÁVEREČNÁ SPRÁVA Z VEDECKÉHO PROJEKTU

Andrea Mikulášová

Univerzita Komenského v Bratislave

Názov projektu:

VEGA 1/0721/10 Mediálna komunikácia v kontextoch uvažovania o literatúre pre deti a mládež (1/2010 – 12/2011)

Kľúčové slová: literatúra pre deti a mládež, literárna komunikácia, koncepty rozvoja čitateľskej kompetencie, tradičné médiá verus audiovizuálne a digitálne médiá

Anotácia originálnych výsledkov riešenia projektu

V rámci riešenia grantového projektu sme sa snažili o redefinovanie predmetu výskumu literatúry pre deti a mládež na pozadí mediálnych zmien. Literatúra pre deti a mládež (LDM) sa v prvých rokoch 21. storočia vníma ako funkčná súčasť vyššieho systému kultúry detí a mládeže. Výrazné zmeny, ktoré sa na poli LDM udiali, si vyžiadali aj prehodnotenie širších teoretických a metodologických pozícií výskumu literatúry pre deti a mládež, ktorý sa až do prelomu tisícročia primárne orientoval na tradičné, printové médiá. Dnes sa čoraz intenzívnejšie konfrontuje s tézou prelínania sa lineárnych, printových médií (print media) s novými, elektronickými médiami (electronic media). V tejto súvislosti sme sa zaoberali otázkou, ako vnímanie detského recipienta ovplyvňuje tradičná literatúra a ako naopak nové médiá, v akom vzťahu sú tieto mediálne svety. V súvislosti s tézou kanadského filozofa McLuhana, že staré médiá žijú ďalej v nových médiách, sa pýtame, ako reaguje tradičná literatúra pre deti a mládež na multimediálny svet skúseností a takisto do akej miery je LDM kultúrne autonómna a do akej miery je integrovanou súčasťou multimediálnych združení.

Description of original results of the project

Within the scope of the grant project, we tried to redefine the research issue of children and youth literature in the background of media changes. Literature for children and youth in the first years of the 21st century is understood as a functional part of the higher cultural system of children and youth. Significant changes, which have occurred in the field of literature for children and youth, required a review of the broader theoretical and methodological positions of research of literature for children and youth, which was up to the millennium primarily focused on traditional, print media. Nowadays it is increasingly confronted with the thesis of overlapping the linear print media with the

new electronic media. In this context, we addressed the issue of how children's perception as the recipient is affected by the traditional literature and new media then vice versa and in what relationship these media worlds coexist. In connection with the Canadian philosopher McLuhan's thesis that the old media live on in new media, we ask, how the traditional literature for children and youth reacts on the multimedia world of experience and also to what extent the literature for children and youth is culturally autonomous and to what extent it is an integral part of multimedia associations.

Výsledky získané za celú dobu riešenia projektu. Prehľad iných výsledkov a ocenení, ktoré sa získali pri riešení projektu

Pri chápaní pojmu „médiá“ sme vychádzali z toho, ako sa tento pojem vníma v teórii komunikácie a v súlade s tézou Marshalla McLuhana: „The medium is the message“. Na jednej strane sa vo výskume LDM objavuje otázka estetických obsahov a ich prenosu z jedného média do iného (switchen, zappen), fungovanie moderných foriem mediálnych textov, ich tvorba a interpretácia, nové žánre, formy, techniky. Tak, ako sa v diskusii o postmoderne na úrovni textu hovorí o intertextualite, na úrovni médií sa hovorí o intermedialite, resp. transmedialite. Skúmajú sa odlišnosti elektronického mediálneho spracovania vzhľadom na orálnu kultúru a tlačný, statický (printový) text, vyžadujúci si väčšiu pozornosť a koncentráciu, pričom sa zdôrazňuje predovšetkým úloha interaktivity v mediálnej realite, ktorá zvyšuje atraktivnosť vnímania estetických obsahov detským recipientom. Nové médiá ovplyvňujú vnímanie detského recipienta už v predčitateľskom veku, v období pred nadobúdaním prvých čitateľských skúseností. Virtuálna realita otvára nové pole možností pre vznik nových literárnych foriem, nových možností komunikácie s detským čitateľom. Táto nová perspektíva otvára pozície literatúry pre deti a mládež, resp. otázku transformácie foriem a obsahov literatúry pre deti a mládež v prostredí mediálnych zmien. Nemecký teoretik Hans-Heino Ewers hovorí o otvorenosti literatúry pre deti a mládež voči prijímaniu „principiálne všetkých všeobecných estetických schém. Vo výskume literatúry pre deti a mládež sa začiatkom 21. storočia zdôrazňujú sociokultúrne zmeny, ktoré majú vplyv aj na pozíciu literatúry pre deti a mládež ako média kultúry a umenia detí a mládeže. Popri dominantnej úlohe vysvetľovania sveta a problematizovania základných hodnotových orientácií sa začala vo výskume LDM akceptovať aj „kultúra zábavy“ (Unterhaltungskultur). Presadili sa nové žánre pre cieľovú skupinu detí a mládeže (seriálové príbehy, soap operas, horory, fantasy, cyberspace) a literárna kritika im začala venovať náležitú pozornosť. Literatúra pre deti a mládež sa začala chápať ako súčasť kultúry detí a mládeže, literárna teória a kritika sa začala v 21. storočí intenzívnejšie zaoberať novým situovaním LDM v prostredí mediálnej kultúry, pozornosť sa venuje estetike nových médií. Nedostatočne preskúmané stále zostávajú niektoré fenomény mediálnej popkultúry. Početné štúdie sa zaoberajú účinkom medializovaných estetických obsahov na detského recipienta, veľká pozornosť sa pritom venuje aj vplyvu sociokultúrneho prostredia na úroveň čitateľskej gramotnosti. Pri tzv. mediálne podmienenej socializácii sa skúma úloha detského recipienta, jeho schopnosť aktívne sa podieľať nielen na prijímaní, ale aj na interpretácii prijímaných informácií (schopnosť rozlišovať informácie, ich hodnotu, symbolický

charakter informácie, realita verus literárna fikcia). Mediologicky orientovaná odborná literatúra sa zaoberá na jednej strane obsahmi sprostredkovanými v nových médiách, na druhej strane aj „mediálnou realitou“ detského príjemcu, pričom sa vychádza z dvoch koncepcií vplyvu na detského príjemcu, z koncepcie simulácie a koncepcie katarzie (Giddens: Sociologie, 2000). Aj najnovšie štúdie nadácie „Stiftung Lesen“ ukazujú, že práve deti a mládež sa prirodzene orientujú v ponuke nových médií, čo na jednej strane prispieva pozitívne k ich socializácii, na druhej strane však dominuje zábavný faktor (Eventkultur), kritické hlasy negatívne vnímajú aj prípadné ohrozenie inštitucionálne sprostredkovaných noriem, ako aj modelov správania. Výskum využívania nových médií a ich vplyvu na recipienta vychádzal z rôznych vedeckých koncepcií publika, predovšetkým odrážal aktuálny stav disciplín o človeku, predovšetkým psychológie. Koncepty mediálnej socializácie (B. Hurrelmann) sa opierajú o interdisciplinárne prístupy, v ktorých sa prelínajú poznatky z oblasti psychológie, sociológie a mediálnych vied.

Zhodnotenie splnenia vedeckých cieľov projektu

Vedecké ciele projektu boli splnené podľa stanoveného plánu. V projekte sme sa sústredili na komplexné dynamické prepojenia medzi literatúrou a inými médiami. Aplikovali sme metódy mediálnej analýzy, pričom sme integrovali viaceré metodické koncepty. Skúmali sme literatúru ako médium a literárnu vedu sme konceptualizovali ako vedu o médiách. Na ploche viacerých štúdií a jednej monografie sme systematizovali pohľad na vzťah literatúry pre deti a mládež k iným, hlavne tzv. novým médiám. Analyzovali sme predovšetkým formy intermediálnych transformácií estetických obsahov. Naše analýzy sa týkali recepcie médií. Išlo nám o sledovanie pôsobenia médií na detského recipienta, ako aj o analýzu elementov mediálnej komunikácie. Kvalitatívnu analýzu významu mediálnych obsahov sme prepojili s reflexiou ich recepcie v dynamickej štruktúre tzv. mediálnej komunikácie ako formy sociálnej komunikácie.

Zoznam publikačnej činnosti počas riešenia grantového projektu VEGA 2010/2011

AAA Vedecké monografie vydané v zahraničných vydavateľstvách

AAA.Mikulášová, Andrea 90 % – Mikuláš, Roman 10 %: Diskurse der Kinder- und Jugendliteraturforschung. (Diskurzy o literatúre pre deti a mládež). 1. vyd. Nümbrecht: Kirsch-Verlag, 2011. 140 s. Lit. 149 záz. ISBN 978-3-933586-79-7

ABC Kapitoly vo vedeckých monografiách vydané v zahraničných vydavateľstvách

ABC Mikulášová, Andrea 100 %: Der sozialwissenschaftliche Diskurs der Kinder- und Jugendliteraturforschung. (Sociálnovedný diskurz vo výskume literatúry pre deti a mládež). Lit. 56 záz. In Vajičková, M. – Mikulášová, A. – Mikuláš, R.: Tendenzen in der slowakischen Germanistik nach der Wende : Festschrift für Prof. PhDr. Ivan Cvrkal, CSc. Nümbrecht: Kirsch-Verlag, 2010. s. 123 – 146. ISBN 978-3-933586-75-9

ACA Vysokoškolské učebnice vydané v zahraničných vydavateľstvách

ACA Mikuláš, Roman 50 % – Mikulášová, Andrea 50 %: Grundfragen der Literaturwissenschaft: Theorien, Methoden, Tendenzen, Teil I. (Základné otázky literárnej vedy: Teórie. Metódy. Tendencie. 1. diel). Nümbrecht: Kirsch-Verlag, 2011. 226 s. ISBN 978-3-933586-77-3

AED Vedecké práce v domácich recenzovaných vedeckých zborníkoch, monografiách

AED Mikulášová, Andrea 33,3% – Mikuláš, Roman 33,3% – Seibert, Ernst 33,3%: K teoretickým diskusiám o literatúre pre deti a mládež v nemecky hovoriacich krajinách. In: Quo vadis, univerzitné vzdelávanie, veda a výskum na pedagogických fakultách. Bratislava: Univerzita Komenského 2011, s. 21 – 39.

AEE Vedecké práce v zahraničných nerecenzovaných vedeckých zborníkoch, monografiách

AEE Mikulášová, Andrea 50 % – Mikuláš, Roman 50 %: Begriffsbestimmungen im Umfeld der Kinder- und Jugendliteraturforschung: eine Zwischenbilanz oder eine Notwendigkeit? (Pojmoslovie v oblasti výskumu literatúry pre deti a mládež) Lit. 15 záz. In: Kindheit, Kindheitsliteratur, Kinderliteratur: Studien zur Geschichte der österreichischen Literatur. Wien: Praesens, 2010. s. 42-59. ISBN 978-3-7069-0644-9

AFC Publikované príspevky na zahraničných vedeckých konferenciách

AFC Mikulášová, Andrea 100 %: Metatextuelle Reflexion der Werke Erich Kästners und Karl Mays in der Slowakei (Metatextová diskusia diel E. Kästnera a Karla Maya na Slovensku). Lit. 16 záz. In: Kindheit zwischen West und Ost : Kinderliteratur zwischen Kaltem Krieg und neuem Europa. Bern: Peter Lang , 2010. s. 139 – 150. ISBN 978-3-0343-0560-0

AFC Mikulášová, Andrea 100 %: Adoleszenzroman – komparativ (Adolescentná literatúra – komparatívne) [elektronický dokument]. Lit. 18 záz. In: TRANS [online]. Č. 17 (2010), s. 1 – 7 URL: http://www.inst.at/trans/17Nr/3-10/3-10_mikulasova17.htm

AFC Mikulášová, Andrea 100 %: Überlegungen zum Kinderliteraturbegriff in der deutschen Kinderliteraturforschung. (Úvahy o pojme literatúry pre deti a mládež v nemeckom výskume literatúry pre deti a mládež). In: Der Fremdsprachenunterricht im 21. Jahrhundert (CD ROM). Olomouc: Univerzita Palackého 2010, s. 183 – 187. ISBN 978-80-244-2700-3

BDE Odborné práce v zahraničných nekarentovaných časopisoch

BDE Mikulášová, Andrea 100 %: Zur Diskussion des „Kindlichen Aspekts“ in der KJL-Forschung. Zum Werdegang eines umstrittenen Begriffs. (K diskusii o „detskom aspekte“ vo výskume literatúry pre deti a mládež). Lit. 5 záz. In: Libri liberorum. Roč.11, č. 35 (2010), s. 35 – 38

FAI Redakčné a zostavovateľské práce (bibliografie, encyklopédie, katalógy, slovníky, zborníky...)

- FAI Vajičková, Mária 33.3 % – Mikulášová, Andrea 33.3 % – Mikuláš, Roman 33.3 %: Tendenzen in der slowakischen Germanistik nach der Wende : Festschrift für Prof. PhDr. Ivan Cvrkal, CSc. (Tendencie v slovenskej poprevratovej germanistike). Nümbrecht: Kirsch-Verlag, 2010. 297 s. ISBN 978-3-933586-75-9
- FAI02 Vajičková, Mária 50 % – Mikulášová, Andrea 50 %: Sammelband: IX. Tagung des Verbandes der Deutschlehrer und Germanisten der Slowakei. (Zborník: IX. Konferencia Spolku učiteľov nemčiny a germanistov Slovenska). Bratislava: Spoločnosť učiteľov nemeckého jazyka a germanistov Slovenska, 2010. 392 s. ISBN 978-80-8052-345-9

V tlači

AFD Publikované príspevky na domácich vedeckých konferenciách (po korektúrach, pripravené do tlače)

- Mikulášová, Andrea: Mediálna komunikácia. Výstup z medzinárodnej konferencie SUNG (Prešov 2010)
- Mikulášová, Andrea: Mediálna komunikácia v kontextoch uvažovania pre deti a mládež. (Výstup z medzinárodnej konferencie v Košiciach 2010)
- Mikulášová, Andrea – Mikuláš, Roman: K premenám pojmu literatúry pre deti a mládež v nemecky hovoriacich krajinách. In: Andričíková, M. – Stanislavová, Zuzana: Fenomén premeny v umení pre deti a mládež. (Výstup z medzinárodnej konferencie Prešov 2011)

Andrea Mikulášová
Katedra nemeckého jazyka a literatúry
Ústav filologických štúdií PdF
Univerzita Komenského v Bratislave
Račianska 59, 813 34 Bratislava
mikulasova@fedu.uniba.sk